

נישואין אזרחיים בהלכה הרב מיכאל זילברמן

1. גיטין פא.:-

המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי ב"ש אומרים אינה צריכה הימנו גט שני ובה"א צריכה הימנו גט שני

גמ' אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מחלוקת בשראווה שנבעלה דב"ש סברי אדם עושה בעילתו בעילת זנות וב"ה סברי אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות

2. רמב"ם הלכות גירושין י

הלכה יח

נתייחד עמה בפני עדים והוא שיהיו שני העדים כאחד, אם היתה מגורשת מן הנשואין חוששין לה שמא נבעלה והן הן עידי יחוד הן הן עידי ביאה, שכל המקדש בביאה אינו צריך לבעול בפני עדים אלא יתייחד בפניהן ויבעול כמו שבארנו, לפיכך צריכה גט מספק והרי היא ספק מקודשת, ואם היתה מגורשת מן האירוסין אין חוששין לה שהרי אין לבו גס בה.

הלכה יט

הורו מקצת הגאונים שכל אשה שתבעל בפני עדים צריכה גט, חזקה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, והגדילו והוסיפו בדבר זה שעלה על דעתם עד שהורו שמי שיש לו בן משפחתו חוששין לו ולא תתייבם אשתו שמא שחרר שפחתו ואחר כך בא עליה, ויש מי שהורה שודאי שחרר שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. וכל הדברים האלו רחוקים הם בעיני עד מאד מדרכי ההוראה ואין ראוי לסמוך עליהן, שלא אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגירשה בלבד או במקדש על תנאי ובעל סתם שהרי היא אשתו ובאשתו הוא שחזקתו שאינו עושה בעילתו בעילת זנות עד שיפרש שהיא בעילת זנות או שיפרש שעל תנאי הוא בועל, אבל בשאר הנשים הרי כל זונה בחזקת שבעל לשם זנות עד שיפרש שהוא לשם קדושין, ואין צריך לומר בשפחה או בגויה שאינה בת קדושין שאין חוששין להן כלל והרי הבן מהן בחזקת גוי ועבד עד שיודע בודאי שנשתחררה אמו או נתגיירה.

שו"ת הריב"ש סימן ו

3.

שאלה: אשה אחת באה ממזורקה, מאותן האנוסות לעבודת כוכבים, ובנה בחקה ונאמר לה: מה טיבך ומה טיבו של בן זה? ואמרה שאנוס אחד מארץ ארגון תבעה לינשא לו קודם הגזירה כדת משה ויהודית ולא עלתה בידו. ולאחר הגזירה בכמו שבוע אחד, בא [אנוס אחד] לעבודת כוכבים אוהבו של אותו אנוס החפץ בה, ודבר על לכה להנשא אליו, והיא נתפייסה ונגמר הזווג ביניה. אלא שלא קדשה בעדים ולא נשאת לו בעשרה, אלא על ידי עובדי כוכבים בחקות דתם ובכהני במותם. וישבה בביתו עמו כאשתו לכל דבר בחזקת אישות, והיו יודעים זה אנוסים רבים. וישב עמה כמשלש חדשים, ונתעברה ממנו וזה פריה; והלך האיש ההוא מעבר לים, ולא יסף שוב אליה עוד. ילמדנו רבינו מה יהיה משפטה, ואם יש לחוש לה אם לא.

תשובה: אין ספק כי האירוסין או הנשואין, תקראם כמו שתמצא, שנעשו בנימוסי עובדי כוכבים ובכהני במות', שאין בהם חשש קדושין, אף אם היו בהם עדים כשרים, שהרי לא נתקיים בהם נתן הוא ואמר הוא /קדושין, ה:/. ואף אם נאמר שאין אמירתו מעכבת, כיון שנתקבצו יחד כדי להתארס או להנשא, /קדושין ו/ והוי כמדבר עמה על עסקי קדושה, ונתן לה ולא פירש, דקיי"ל: דיו כל שעוסקין באותו ענין. מ"מ = מכל מקום = בכאן הרי לא נתן לה כלום, רק שהכומר מברך אותם בקול גדול ונותן טבעת לכל אחד.....

ולפי דעת זו שנראה נכון ושראו לסמוך עליו, בנדון זה שלא אמר בפ"י לעדים כשנתייחד עמה שהוא מתייחד עמה על דעת לבעול לשם קדושין, אין חוששין לה. ואם יאמר האומר: אפי' הר"מ /רמב"ם, הלכות גירושין, פרק י, הלכה יט/ ז"ל לא אמרה אלא בפניו הבא על הפניה בדרך מקרה, דכיון שלא פירש אמרינן דלא נתכוון לשם קדושין אלא לזנות בעלמא, אבל זה שנשאה והתנה עמה להיות אשתו, ה"ל כמדבר עמה על עסקי קדושה' בשעה שנתייחד עמה, ואין צריך לפרש, דה"ל כמו שפ"י ואמר לעידי יחוד דדעתו לבעול לשם קדושין. יש להשיב ולומר, דאדרבה איפכא מסתברא, דאפי' לדעת אותם הגאונים ז"ל נאמר דה"ל כמדבר עמה על עסקי קדושה' בשעה שנתייחד עמה, ואין צריך לפרש, דה"ל כמו שפ"י ואמר לעידי יחוד דדעתו לבעול לשם קדושין. יש להשיב ולומר, דאדרבה איפכא מסתברא, דאפי' לדעת אותם הגאונים ז"ל נאמר דה"ל כמדבר עמה על עסקי קדושה' בשעה שנתייחד עמה, ואין צריך לפרש, דה"ל כמו שפ"י ואמר לעידי יחוד דדעתו לבעול לשם קדושין.

4. רמ"א אבן העזר כו:א

וכן מומר שנשא מומרת לעבודת כוכבים בנימוסיהן, ונתגיירו אח"כ, אין כאן חשש קידושין כלל ומותרת לצאת ממנו בלא גט, אע"פ ששהה עמה כמה שנים אינו אלא כזנות בעלמא (ריב"ש סימן ו' ובת"ה סימן ר"ט)

5. לב איברא עמודים 19-20

זוהי שיש בנסיין לתגר משום תקנה שלא תשאנה בנות ישראל עגרות. הנה ידוע הוא שאלה שאין נושאים כלל כרמ"ו, הם מרוחקים מיהדות מאד. כי תמיד צנן זה לכל מכל עבירות שבתורה, ועד שאתה מתקן את הפרוצות מקלקל אתה את הצננות, כי בדרך הרע הזה רבות מאד הנשואות כרמ"ו. שבעליהן עגרות אותן, ונתפרדו ע"י ערכאות או ברחו ואין רוצין ליתן גט וכן מעוגנות עולמית. ומה תקנה יש לאלה? זהו יגרום לגמרי כיטול נשואים כרמ"ו. כמו שלפני שנים אחרות יצא מבחיל אחד בהצעה מעין זה (על יסוד המקילין שקודין לנשואי ערכאות פילגש, על סמך המתירים פילגש). שכל הנשואין יהי בערכאות עם כל הזכויות של האשה (גרום במאסף ארצו החיים ויחיל בסלחאקיא) בכרי שלא תצטרך גט. — ויצאתי אז בפחאה נגד זה, כי זוהי חתימה תחת יסוד קדושת היהדות — ודעביר הא (חיתור נשואי ערכאות בלי גט) לישראל ברא (יגרום ח"ו לבטל קדושי רמ"ו לגמרי). ותיין הצעת הגר"ו טווערסקי ו"ל לענין הקוממוניסטים ברוסיא במאסף קול תורה שנה " (נ) ס"ו ס"ו, האמנם משום זוא. שהמשפחות הגר' הגות יחיות אין חל עליהם טעם פטיל משפחה בשביל הפרוצות. כי אלה הפרוצות מרוחקות מדרכי היהדות והטלכות ונפסעות. ואין דרך הכשרים

ואמנם החיים של הקוממוניסטים ברוסיא. שתכלית שיטתם היא לבטל קשרי האישות כהארץ. וגם בזוה קישורם הוא עראי, אם אמנם באמת אין מק' פורים על הפקר נשותיהם יש לדמות זה לאומר לאשה. הרי את קנ"ו לי ואין את אסורה לכל אדם שבארתי בספרי שאין זו א"א. גם מטעם שהקור' מניחם הוא להם כצ"ד דת ומקפידים שלא יתא' ביניהם עסקי גוי' ע"פ דת. יש לדמות זה יותר לדין האנוסים שבכריב"ש ס"ו ו'. בפרט כשדברים בין שכתובם. וכ"ז אינו צנ"ן לנשואי ערכאות שבאטריקת ומקו"א.

6. רמב"ם אישות א:

קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לביתו ובוועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה, כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואחר כך תהיה לו לאשה שנאמר +דברים כ"ב+ כי יקח איש אשה ובא אליה.

7. אגרות משה אבן העזר א:עה

באשה שניסת רק בערכאות ולא היו שומרי תורה י"ז אייר תשכ"א. מע"כ ידידי הנכבד מהר"ר אהרן משה ווייץ שליט"א.
הנה בדבר האשה אשר היתה נשואה לבעלה רק בערכאות המדינה ודרה עמו שני חדשים במקום שאין שם יהודים ואח"כ דרה לבדה שלש שנים וחצי, ואח"כ שב בעלה ודרו חמש שנים במקום שיש יהודים אבל לא היו להם שום מגע ומשא עם יהודים שומרי תורה אולי עם יחידים ואח"כ עזב אותה ודרה לבדה חצי שנה ואח"כ בא בעלה ודרו במקום שאין שם שומרי תורה ואין יודעין מעניני הדת כלל ואח"כ דרו בלאס אנדזעלעס בשכונה שיש גם שומרי תורה שמנה שנים בארבעה מקומות שנה במקום אחד ב' שנים במקום שני ב' שנים במקום שלישי וג' שנים במקום

רביעי ובכל שנה היה עוזב אותה על משך זמן ועתה זה שנה שעזב אותה ולא נשמע ממנו, ובמשך שנה זו האחרונה אחרי שעזב אותה באה תחת השפעת התורה ונעשית שומרת דת, ואי אפשר להשיג גט מבעלה, אם יש לסמוך להתירה על מה שלא נתקדשה מעולם.

והנה מכיון שחמש שנים דרה עם בעלה במקום שיש שם יהודים וידעו השכנים שהיא ובעלה הם יהודים אף שלא היה להם שום מגע ומשא עם יהודים שומרי תורה יש לחוש שדרו שם בשכנות גם שומרי תורה שידעו שהם איש ואשתו הדרים בבית זה, ובפרט שהיו להם ילדים שהחזיקה אותם ברחוב כדרך הנשים וידעו כל השכנים שהם ילדיה והם ודאי מהבעל שנקראת על שמו מיסעס /אשת/ פלוני, וגם אח"כ שדרו בלא /בלאס/ אנדזעלעס איזה זמן בשכנות שיש שומרי תורה אף שעזב אותה הרבה פעמים מסתמא ידעו השכנים גם מהחזרה שדר עמה ועל שמו היא נקראת כל העת, ובפרט דבר כזה שאינה מן הרגילים שהבעל עזב אותה בכל שנה על משך זמן ובא בחזרה ודאי ידעו מזה, עיין בחולין דף ע"ה שאמר כל מלתא דתמיהא מיזכר דכירי לה אינשי ופרש"י קול יוצא עליו מאז, והוא מוכרח דאל"כ מה מהני מה שדכירי אם לא ידעו מתחלה, ולכן גם בזו שבעלה היה עוזב אותה הרבה פעמים וחוזר הוא ג"כ מלתא דתמיהא שידועין אינשי מזה. ולכן אם היו אנשים כשרים היתה צריכה גט מטעם חזקה אין אדם בועל בעילת זנות וגמרו ובעלו לשם קידושין, וכשאפשר יש להצריך גט גם באנשים שאינם שומרי תורה וכמו שנוהגין אנחנו להצריך גט.

אבל אם אי אפשר להשיג גט והיא עגונה נראה שיש לסמוך על הריב"ש שפסקו כותיה הרמ"א בסימן כ"ו סעיף א' והמחבר בסימן קמ"ט סעיף ו' דבאלו שמופקרין לעבור על איסורי התורה שאין בהם חזקה זו הוא כזנות בעלמא שאינה צריכה גט. וכבר בארתי בתשובה אחת שמעצם הדין הלכה כהריב"ש ואפשר שגם אין חולק עליו. ורק במה שהריב"ש סובר שגם בנשאה האנוס בנימוסיהן במקום שלא היה שם מצד הגזירות מקוה טהרה נמי לא אמרינן החזקה עיי"ש בסימן ו', יש לדון דנהי דחשוד לחמור חשוד לקל ונדה חמור מאיסור פנויה, מ"מ הא כיון שלא היה שם מקוה הוא נסיון גדול להם לקיים איסור נדה ואיסור פנויה הא יכולים לקיים בנקל שבאופן כזה יש ודאי לחוש שאף שעוברין על איסור נדה לא יעברו על איסור פנויה. וצריך לומר בטעמו דמ"מ חזקה ליכא שהרי באלו שעוברין על איסור נדה אף כשיש להם נסיון גדול הרי יש ודאי לחוש שגם על איסור פנויה אין חוששין וממילא ליכא אגן סהדי דהא צריכין עדים לקידושין ומצד החזקה שלא יבעלו בעילת זנות נחשבו כל היודעין כעדים מצד אגן סהדי, אבל באלו שאף שאפשר שאינם חשודים על איסור פנויה הרי גם אפשר שחשודים וליכא שוב אגן סהדי, שלכן אף שהם חשבו לבעול לשם קידושין היו כקידושין בלא עדים שאינו כלום. עכ"פ בזה יש לדון וכ"ש במדינה זו שבעוה"ר ידוע שיש הרבה שפרוצים באיסור נדה וזהירים באיסורים אחרים שיש לחוש להצריך גט.

אבל במופקרין לעבור על כל איסורי התורה ונוהגין כנכרים ודאי מופקרין לאיסור זנות של כל עריות וכ"ש לאיסור פנויה ואין צריכין גט מדינא. ולכן במקום עיגון יש להתירה לעלמא בלא גט. ועיין בספר פירושי איברא להגאון ר' יוסף אליהו הענקין שליט"א שהוא מצריך גט מדינא ודחק שם בדברי הריב"ש אבל אני בארתי בתשובה שא"א לפרש כדבריו בדברי הריב"ש. והעיקר לדינא שאינה צריכה גט.

ולכן למעשה ישתדל כתר"ה למצא הבעל ולהשיג ממנו גט, ואם אי אפשר להשיג גט מהבעל יש להתירה לעלמא בלא גט. אבל ידידי כתר"ה אם לא תקבל האשה עליה לשמור הלכות נדה אין לנו להזדקק לה שנמצא כמסייעין אנו לעבור על איסור נדה. וגם כל דבר שמתירין בשביל תקנת עגונות מסתבר שהוא בשומרי תורה דאל"כ למה יקילו שהרי הוא לעבור על איסורין וצ"ע לדינא אבל כשתקבל עליה לשמור הלכות נדה יש להזדקק לה באם שהאמת אחר חקירה ודרישה גדולה שלא היו קידושי תורה אלא שניסת לו רק בערכאות של המדינה, ידידו, משה פיינשטיין

8. אגרות משה אבן העזר א:עו

בדבר נתקדשה אצל רעפארם ראבאי /רב רפורמי/ י"ב מרחשון תשי"ז. מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"ר נחום דרייזין שליט"א.

בדבר האשה שניסת לאחד אצל רעפארם ראבאי וכל האנשים שהיו בעת הנישואין היו כולם רשעים ומופקרים לחלל שבת ולעבור על כל מצות התורה והסעודה היתה מבשר נבלות וטרפות וכולן אכלו ועתה אחרי עבור איזה זמן הלך הבעל ממנה וא"א להשיג ממנו גט פטורין אם יש להתירה לעלמא משום שלא היו הקידושין כדין התורה. הנכון לע"ד שאין הקידושין שהיו אצל הרעפארם ראבאי כלום אם נתברר היטב שלא היו שם עדים כשרים שראו נתינת טבעת ואמירתו הרי את מקודשת לי. ואפילו היו שני כשרים שעמדו מרחוק ולא ראו שאם היה זה ברב כשר ומומחה שסידר הקידושין ובטעות זימן עדים קרובים להיות עדי קידושין איתא בחת"ס סי' ק' שהם קידושין גמורין ומדינא לא צריך לקדשה עוד הפעם מטעם דהכשרים שהיו שם אף שלא ראו ולא שמעו מעשה הקידושין הרי יודעים באומדנא דמוכח כאן סהדי שנתקדשה כדין, ברור ופשוט שעל רשע מהרעפארמער /מהרפורמים/ שסידר הקידושין ליכא אגן סהדי שנעשה מעשה קידושין בנתינה מידו לידה ואמירה שהרי כל ראבאי מהרעפארמער עושה איזה מעשה שבודה מלבו ואומר שזהו קידושין ואין כאן אפילו מעלת אחזוק דמצינו בכותים, וממילא האנשים שלא ראו ולא שמעו מעשה הקידושין אף שיודעים שעשה הראבאי שם מעשה שקורא אותו קידושין אינם עדים שנעשה מעשה קידושי התורה. אף אם אירע שעשה בנתינה ואמירה כדין. אבל אין צורך לכך בעובדא זו שלא היו שם כלל עדים כשרים ולכן ברור שמצד מעשה הקידושין שהיה שם לא נתקדשה כלל ואין לחוש לכלום. אך שיש לדון על מה שדרו ביחד כדרך איש ואשתו אם היתה דירתם במקום שנמצאו יהודים כשרים מטעם הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה ואין בועל בעילת זנות וגמר ובעל לשם קידושין. אבל פשוט שהוא רק כשיש לומר אדם יודע שלא היו הקידושין כלום אמרינן דבעל אח"כ לשם קידושין כמפורש בכתובות דף ע"ג אדם יודע שאין קידושין תופסין בפחות משו"פ וגמר ובעל לשם קידושין ולהסובר אין אדם יודע שאין קידושין תופסין בפחות משו"פ אמרינן דכי קא בעל אדעתא דקידושין הראשונים בעל וכן אמרינן התם בקידושי קטנה שאם אין אדם יודע אדעתא דקידושין הראשונים בועל. וזה ברור שאלו ההולכים לרעפארם ראבאי סוברים בדעתם הטועה שהם קידושין ולכן אדעתא דקידושין הראשונים בעל שאינם כלום. וכ"ש שיותר נוטה שבאלו המופקרים לעבור על כל איסורי התורה לא אמרינן בהו אין עושה בעילת זנות כשיטת הריב"ש ופסקו כן הרמ"א בסי' כ"ו והמחבר בסי' קמ"ט סעי' ו' אך אף אם נחמיר לא שייך כאן שאף בכשרים כה"ג שאין יודע לא אמרינן שבעל לשם קידושין אלא ע"ד קידושין הראשונים ולכן א"צ גט ומותרת לעלמא, ידידו, משה פיינשטיין

9. מכות ו. -

אמר רבא הכי אמרי' להו למיחזי אתיתו או לאסהודי אתיתו אי אמרי לאסהודי אתו נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אי אמרי למיחזי אתו מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש:

10. תוספות ב"ב קיד.

עוד אומר ר"י דהתם נמי בכוונה לחודה שנתכוונו להעיד בשעת ראייה לא היתה עדותן בטלה אלא כשהעידו אח"כ בב"ד דאי לא תימא הכי אין לך גט כשר כשנותנין בפני קרובין או קדושין אם נתכוונו להעיד

11. ריטב"א קידושין מג. ד"ה אתמר

אתמר רב אמר שליח דקדושין נעשה עד כו' מאי טעמא [דבי רב שילא] אי משום דלא אמר ליה הוי לי עד אלא מעתה קידש אשה בפני שנים ולא אמר להו אתם עדי הכי נמי דלא הוו קידושין. פ"י והא ודאי לא אפשר דבממון הוא דבעינן אתם עדי כדי שלא יאמר לו משטה הייתי בך או שלא להשביע את עצמי עשיתי, אבל בקידושין דליכא למימר כל חד מהני לא בעינן אתם עדי וכן הלכתא, מיהו כל היכא שיש באותו מעמד כשרים ופסולים או קרובים צריך לייחד עדי הקידושין, דאי לא כיון דאיכא עד פסול ביניהם עדות כולם בטלה ואע"ג דאמרי למחזי אתינא, דכי אמרינן התם (מכות ו' א') דאמרינן להו למחזי אתיתון או לאסהודי אתיתון ואי אמר למחזי אתינן תתקיים העדות בשאר, היינו בדיני ממונות ובדיני נפשות שאין העדות מתקיימת עד שבאין לבית דין ושעת ראייה לא חשיבא עדות, אבל הכא בקידושין אין העדות באה לאמת הדבר בלבד אלא אפילו ידעינן דהכי קושטא דמילתא שקידשה אינה מקודשת בלא עדות ואין לקדושין קיום בלא עדות וגזרת הכתוב הוא, וכיון דכן שעת מעשה הוא שעת עדותן וכיון דאיכא צירוף פסולי עדות עמהן עדות כולן בטלה, דומיא דבעלמא כשיש צרוף פסולי עדות כשבאין להעיד בבית דין שעדות כולן בטלה, וכי אמרינן למחזי אתיתון או לאסהודי אתיתון היינו היכא דאתו למחזי בשעת מעשה, כך הורה רבינו נר"ו הלכה למעשה, אבל אין זה דעת המפרשים ז"ל וראוי להחמיר.

12. שולחן ערוך ורמ"א אבן העזר מב:ד

אם קידש בפני עדים, אפילו לא אמר: אתם עדים, מקודשת. הגה: ואפילו ייחד עדים, יכולים אחרים שראו המעשה להעיד (ריב"ש סי' תע"ט)

13. תשובות מהר"י ווייל ז

שלומך יסגא לעלם אהובי הח"ר אברלין שי'. ששאלת ע"ד הקדושין שיחדו שני עדים והעדים היו פסולים: בן ראובן עם נשוי בת שמעון. נראה דכיון דייחדו עדים אלו והם פסולים פשיטא דקדושין לא הוו קידושין. אף על גב דהקדושין נעשו בפני המון עם, והיו שם הרבה עדים, ואיכא למימר תתקיים בשאר כדאיתא באשירי פרק יש נוחלין ופ"ק דמכות; שאני התם שלא ייחדו עדים פסולים, אבל הכא כיון דיחדו עדים פסולים, א"כ היתה כוונתם שהעדים שיחדו יהיו עדים ולא האחרים.

14. שו"ת חתם סופר אבן העזר ק

אמנם אמת נכון הדבר מ"ש באבני מילואים סי' מ"ב נהי דראוי ונכון ליחד עדים בגיטין וקידושין מ"מ העיקור דלא נאמרו דברי רי"ף ורמב"ם אלא כגון עדות ממון ונפשו אבל דברים שתחלת עשייתן צריכי' עדים אעפ"י שאינו מיחדי' עדים מ"מ דעת הבעלים אינם אלא על הכשרים ולא כל כמיניהו דפסולי לבטל רצון הבעלים ומעשיהם ויצא לו מלשון רא"ש פ"ק דמכות והוא בש"ע ח"מ סימן ל"ו ובש"ך שם סקי"ז הרגיש בזה ע"ש מ"מ כך העלה באבני מילואים ונכון הוא וכ"כ בקצה"ח סי' ל"ו סקי"ו וא"כ הכא אף על פי שהזמין הרב המסדר זה הפסול להצטרף לאו כל כמיני' להפסיד הקידושין שהחתן והכלה מיאנו בו ולא רצו שיהי' עליהם עדים זולתי הכשרים.